

Motion till riksdagen 2019/20:2527

av **Maria Malmer Stenergard (M)**

Stärkt maktindelning genom författningsdomstol

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda inrättandet av en författningsdomstol och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Grundlagen utgör det grundläggandet skyddet för medborgarnas fri- och rättigheter. För att den till fullo ska kunna göra det krävs att det finns möjlighet till ändamålsenlig prövning av lagars förenlighet med grundlagen. Annars får grundlagen inte fullt genomslag. I Sverige granskas lagförslag av Lagrådet, vars rekommendationer inte är bindande. Lagrådet har dessutom en svag ställning, vilket blev tydligt i samband med att lagrådet yttrade sig över förslaget till så kallad gymnasielag: ”Från t.ex. domstolarna har framförts att komplexiteten gör det svårt att överhuvudtaget få en överblick av konsekvenserna av förslaget, och att detta måste komma att medföra svårigheter inte minst för enskilda. Lagrådet delar den bedömningen, och anser att gränsen här har nåtts för vad som är acceptabelt i fråga om hur lagstiftning kan utformas.”¹

Det var ovanligt hårda ord från Lagrådet. Men det är inte sällan förekommande att Lagrådet har kritiska synpunkter på lagförslag. I sådana fall är det inte ovanligt att regering och riksdag väljer att bortse från Lagrådets kritik. När lagstiftaren bortser från Lagrådets rekommendationer, blir konsekvensen ytterst att lagstiftningskvaliteten försämras och att enskilda riskerar att drabbas på ett sätt som skulle kunna undvikas.

Efter att en lag trätt i kraft kan domstol pröva om den är förenlig med grundlagen, men då endast i samband med att en fråga prövas i domstol, så kallad konkret normprövning. Här skiljer vi oss från många andra länder, som tillämpar abstrakt normprövning. I exempelvis Tyskland, Frankrike och Österrike kan sådan prövning ske på begäran, utan att prövningen är kopplad till ett specifikt fall.

¹ <https://www.lagradet.se/yttranden/Ny%20mojlighet%20till%20uppehallstillstand.pdf>.

En fördel med abstrakt normprövning är att man undviker långa och för den enskilde ofta kostsamma processer, ibland i tre instanser. Det ska inte krävas att en enskild drabbas för att domstol ska kunna pröva om en lag strider mot grundlag. Då kan det vara för sent.

I flera utredningar har man bedömt att en författningsdomstol skulle vara främmande för svensk rättstradition, som så tydligt utgår från att den yttersta makten koncentreras till folkets företrädare, riksdagen. Så konstaterade exempelvis Fri- och rättighetskommittén (SOU 1993:40) att man normalt kan utgå från att statsmakterna utan vidare följer grundlagens bestämmelser.² Givet utvecklingen med större lagteknisk komplexitet och inslag av såväl EU-rätt som Europarätt är det uttalandet i dag inte lika självklart.

I den senaste grundlagsutredningen (SOU 2008:125) föreslogs att det så kallade uppenbarhetsrequisitet skulle tas bort. Man föreslog också vissa andra ändringar, men var begränsad till förslag som inte påverkade grunderna för Sveriges statskick:

Utredningens direktiv anger gränserna för våra överväganden i den här delen. Där framgår att utredningsuppdraget inte omfattar de grundläggande principer för statskicket som slås fast i 1 kap. regeringsformen. Av särskild betydelse blir här det förhållandet att statskicket är demokratiskt ("All offentlig makt i Sverige utgår från folket", se 1 § första stycket). Denna tanke om folksuveränitet förverkligas enligt det svenska statskicket bl.a. genom principen om parlamentarism. Ett grunddrag hos parlamentarismen är att den offentliga makten koncentreras till en enda kanal, nämligen till folkrepresentationen. Riksdagen är med andra ord det obestridligt högsta statsorganet.³

Fullt fri att föreslå en tydligare maktodelningsprincip var alltså inte den utredningen. Detta tycks utskottet ha bortsett från då man i betänkande 2018/19:KU30 hänvisade till att frågan redan utretts.

En fristående författningsdomstol bör införas för att pröva om lagar strider mot grundlag, så kallad abstrakt normprövning. En sådan domstol kan utgöra den yttersta garanten för grundlagens företrädesrätt och skyddet för de mänskliga rättigheterna.⁴ Det är nu tid för en ny grundlagsutredning, som förutsättningslöst kan utreda hur en tydligare maktodelningsprincip kan införas i svensk grundlag.

Maria Malmer Stenergard (M)

² Enligt https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/forfattningsfragor_H501KU36/html#_Toc511307937.

³ SOU 2008:125 s. 374.

⁴ Se bakgrund till inrättandet av den tyska Verfassungsgericht, enligt SOU 2007:85 s. 151.